Opmerkingen naar aanleiding van artt. 606, 1223.b, B.W., 57 R.V. en 2 C.P.

PROEFSCHRIFT

Alphons van Rijckevorsel.

OPMERKINGEN naar aanleiding van artt. 606, 1223b, B.W., 57 R.V. en 2. C.P.

Proefschrift

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

DOCTOR IN DE RECHTSWETENSCHAP,

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT,

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

Dr. P. DE JONG,

Hoogleeraar in de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT,

EN

OP VOORDRACHT DER RECHTSGELEERDE FACULTEIT,

TE VERDEDIGEN

op Vrijdag, den 11 Maart 1881, 's namiddags te 3 uren,

DOOR

ALPHONS VAN RIJCKEVORSEL,

geboren te 's-Hertogenbosch.

's-Bosch — J. H. Poell-De Rooij — 1881.

Aan mijne Ouders.

Het is mij een plicht, alvorens deze Universiteit te verlaten. een woord van dank uit te spreken aan U geachte Hoogleeraren, wier zoo zeer gewaardeerd onderwijs ik heb mogen genieten.

En gij, mijne Vrienden, vaartwel!

De wisselvalligheden des levens zullen het pad wellicht verschillend ons banen; doch hoe het zij, laat ons steeds vrienden blijven! —

UTRECHT, **Alph. v. R,**

INHOUD.

1ste Stelling : Bij art. 1223 Burg. Wetb. behoorde de onherroepelijke volmacht van den hypothecairen schuldeischer ook te zijn uitgestrekt tot de levering van het verbonden goed.

2de » Om de vordering tot handhaving in het bezit te kunnen instellen, is het voldoende, dat men gestoord zij in het bezit van een gedeelte van het bezeten goed.

3de » Ieder partij behoort haar eigen Advocaat te bekostigen !

4de » Poging met ondeugdelijk middel of met ondeugdelijk object is de jure constituto niet strafbaar en dient het ook de jure constituendo niet gesteld te worden.

Stellingen.

Bij art. 1223 Burg. Wetb. behoorde de onherroepelijke volmacht van den hypothecairen schuldeischer ook te zijn uitgestrekt tot de levering van het verbonden goed.

De wetgever heeft (bij art. 1223 Burg. Wetb.) den hypothecairen schuldeischer in de mogelijkheid willen stellen. om, bij wanbetaling des schuldenaars, zijn rechten op het onderpand uit te oefenen zonder den weg der gerechtelijke uitwinning te volgen, overeenkomstig de bepalingen van art. 491 en volgende van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering. Een der nadeelen aan de gerechtelijke executie verbonden is zonder twijfel de verkoop en toewijzing ter terechtzitting, volgens art. 523 van het genoemde Wetboek, welke wijze van verkoop op de opbrengst van het goed een nadeeligen invloed uitoefent.

Ik zal hier niet in het breede al de voordeelen opsommen, voortvloeiende uit een openbaren verkoop, die zich in niets onderscheidt van den vrijwilligen verkoop en die geschiedt als ware het door den eigenaar zelf. Immers de schuldeischer treedt in deze op als de gemachtigde van den schuldenaar.

Alleen vestig ik de aandacht hierop, dat de wetgever, gelijk hij de zaak geregeld heeft, aan den schuldeischer niet die waarborgen heeft verleend, welke hij hem meende te geven. Het baart verwondering dat dit artikel — zooals het thans luidt — tot niet meer moeielijkheid heeft geleid.

Het is daarom te wenschen, dat het zal behooren onder de zoodanige, waaraan de geëerde Commissie tot herziening van de burgerlijke Wetgeving haar aandacht wijden zal.

Het recht, door art. 1223 B. W. aan den hypothecairen schuldeischer gegeven, om zich door den schuldenaar onherroepelijk te doen machtigen — in dier voege wel te verstaan, dat deze persoonlijke rechtsband, na inschrijving in de openbare registers, zelfs tegenover derden werkt en derhalve eigenlijk een meer reëel dan persoonlijk karakter heeft, — had de wetgever niet moeten beperken tot den verkoop, maar uitstrekken ook tot de levering van het verbonden onroerend goed. Het schijnt dat de wetgever van 1838 nog te zeer leefde onder den invloed der beginselen van den Code Civil, waarbij de verkoop den eigendom deed overgaan.

Zooals de zaak nu staat, kan een schuldenaar, die ter kwader trouw is of een raadsman heeft, welke het zoo nauw niet neemt met hetgeen de goede trouw eischt, het

den schuldeischer lastig genoeg maken en het doel van den wetgever, om den schuldeischer buiten de noodzakelijkheid te brengen van een executorialen verkoop, volkomen verijdelen.

Immers verkoop en levering zijn twee geheel van elkander gescheiden zaken.

De lasthebber mag niet verder gaan dan zijn volmacht medebrengt. Die volmacht nu brengt w e l mede, dat hij mag verkoopen, — n i e t dat hij leveren mag.

Levering toch is eene handeling tusschen twee personen, tusschen den tegenwoordigen en den toekomstigen eigenaar.

Een overdracht, die heeft plaats gehad door hem die zelf geen eigenaar is en ook niet tot de eigendomsoverdracht [d. i. de levering] maar alleen tot den verkoop was gemachtigd, is geen eigendomsoverdracht. Nemo plus juris in alterum transferre potest quam ipse habet. De kooper van het verbonden goed, die dus voorzichtig handelt, neemt geen genoegen met een levering door den schuldeischer, alleen tot den verkoop gemachtigd, maar eischt levering door den eigenaar, d. w. z. den schuldenaar.

En wat zal hieruit volgen kunnen? Ofwel de kooper eischt nakoming van de overeenkomst, — of wel haar ontbinding [art. 1303 B. W.]

Eischt hij nakoming, dan moet hij zijn actie instellen

tegen den schuldenaar, want deze is de verkooper. [De schuldeischer was slechts diens gemachtigde daartoe]. De schuldenaar wordt tot levering veroordeeld.

Hij voldoet daaraan niet. Hierop moet volgen veroordeeling tot schadevergoeding wegens niet voldoening aan het vonnis [art. 1285 B. W.]. Voldoet hij ook aan dit vonnis niet, dan zal er gerechtelijke uitwinning volgen en het doel van art. 1223 B. W. is dus niet bereikt.

Maar de kooper vraagt wegens niet-nakoming van de overeenkomst haar ontbinding In dit geval is de schuldeischer nog minder gebaat, want de verkoop wordt alsdan beschouwd niet te hebben plaats gehad.

Nu zal men misschien beweren, dat dit bezwaar zeer gemakkelijk kan worden uit den weg geruimd doordat men in de notarieele akte bij de vestiging der hypotheek laat opnemen, dat de volmacht niet alleen strekt tot den verkoop maar ook tot de levering.

Hij echter die zulks beweert, vergeet:

1°. dat het zeer de vraag is, of de volmacht tot de levering rechtsgeldig onherroepelijk kan worden gegeven, nu de wet dit niet uitdrukkelijk bepaalt.

Volgens art. 1851 B. W. toch »kan de lastgever den last herroepen, wanneer hem zulks goeddunkt." Is dit geen bepaling van openbare orde, waaraan door geen handeling

of overeenkomst haar kracht kan worden ontnomen? [art. 14 Alg. Bep.] Uit de bedoeling van den wetgever kan hier moeielijk worden geredeneerd, daar exceptioneele wetsbepalingen stricte interpretatie eischen.

2°. dat de onherroepelijke volmacht tot den verkoop, na inschrijving van het beding in de openbare registers, ook tegenover derden werkt, alleen omdat de wet dit bepaalt, en dit niet het geval is met eene lastgeving tot levering.

Mr. Diephuis (1) is een ander gevoelen toegedaan en zegt: »De schuldeischer verkoopt het dan op zijn naam als vertegenwoordiger van den schuldenaar en daartoe onherroepelijk gemachtigd, en kan dus als zoodanig ook het goed aan den kooper overdragen."

Dit woordje »dus" door den Hoogleeraar gebezigd is gemakkelijker neêrgeschreven dan gemotiveerd.

Dat iemand, die is gemachtigd om te verkoopen, ook zou zijn gemachtigd om te leveren, vinden wij nergens bepaald en is dus een volmaakt onbewezen stelling.

Beide zijn geheel van elkander afgescheiden handelingen. Integendeel leert art. 1833 B. W. dat »om goederen te vervreemden enz." eene »uitdrukkelijke lastgeving" wordt vereischt. Niet in de handeling van den verkoop, maar in de levering is, volgens ons recht, de vervreemding

(1) Het Nederl. Burg. R., 1858. Dl. .

gelegen, en volgens art. 1834 B.W. mag de lasthebber niet doen wat zijn last te buiten gaat. Dit beginsel lijdt geen uitzondering, waar de lasthebber is een procurator in rem suam.

Volgens mr. C. W. Opzoomer (1) is het algemeen erkend : »dat uit het woord machtiging, evenmin als uit den naam van procuratio in rem suam, dien men hier pleegt te gebruiken, die voorstelling mag worden afgeleid, als had men de geheele zaak als een mandaat te beschouwen en dus aan de gewone bepalingen van het mandaat te onderwerpen." Deze hooggeleerde schrijver beklaagt zich ook dat de wetgever de woorden »onherroepelijk zal zijn gemachtigd" gebruikt »als werd met die groote woorden iets zeer bijzonders te kennen gegeven."(l.c.)

Men vergeve mij de vraag, of het dan minder groote woorden zijn, wanneer men zegt, dat het algemeen erkend is, dat het woord »machtiging" hier niet aanwijst dat men met een mandaat te doen heeft. Wanneer de wetgever dat woord gebruikt, moet men toch veronderstellen, dat hij heeft bedoeld wat hij gezegd heeft. Wanneer de wetgever zelf de rechtsbetrekking aanwijst als die der lastgeving, behoort men uit dit oogpunt de verschillende rechtsverhoudingen te beoordeelen,

(1) Het Burg. Recht verklaard, deel VI. bl. 644, noot 2o. Ed. 1876.

behalve in die gevallen, waar de wetgever zelf te kennen geeft van de gewone leer van het mandaat te willen afwijken. Hiertoe behooren hoofdzakelijk : 1o. de onherroepelijkheid van dit mandaat — 2o. zijn werking tegenover derden.

Naar luid van art. 1230 B. W. kan een beding, in de hypothecaire acte gemaakt, waarbij de schuldenaar in zijn bevoegdheid is beperkt om het bezwaarde goed buiten toestemming des schuldeischers te mogen verhuren, bij inschrijving daarvan in de openbare registers, ook tegen den huurder worden ingeroepen. Dit is zeer zeker in strijd met een hoofdbeginsel der leer van de overeenkomsten, volgens hetwelk deze alleen van kracht zijn tusschen de handelende partijen (art. 1376 B. W.). Is nu om deze reden de overeenkomst tusschen schuldeischer en schuldenaar geen overeenkomst meer, omdat aan deze overeenkomst een bijzonder gevolg wordt toegekend ; of is het huurcontract tusschen den verhuurder van het bezwaarde perceel en den huurder daarvan geen overeenkomst meer, omdat derden tusschen beiden kunnen treden ? Is hetgeen de wet mandaat noemt geen mandaat meer, omdat de wetgever er gevolgen aanhecht, afwijkend van het gewone mandaat ?

Wat echter van dit alles zij, de wetgever heeft de han-

deling als mandaat beschouwd. Of hij dit deed te recht of niet te recht, is een quaestie de jure constituendo. Eenmaal een mandaat aannemende, had hij dit niet alleen tot den verkoop, maar ook tot de levering moeten uitstrekken.

Onder den invloed, naar het schijnt, van het Fransche Recht heeft hij dit nagelaten.

Om de vordering tot handhaving in het bezit te kunnen instellen, is het voldoende dat men gestoord zij in het bezit van een gedeelte van het bezeten goed.

In den laatsten tijd is door de Amsterdamsche rechtbank (1) (meer bepaaldelijk haar eerste Kamer) ten aanzien van het bezitrecht een leer verkondigd, welke naar mijn bescheiden meening zoozeer in strijd is met hetgeen tot dusverre als juist werd beschouwd, dat ik meen vrijheid te hebben daarover een woord te zeggen.

Ziehier de feiten, voorzooverre ze mij hier ter vermelding noodig voorkomen.

Een perceel was door brand vernield. De eigenaar bouwde het weder op en plaatste bij die gelegenheid een schutting op den grond, tot dusverre bezeten door zijn buurman. (Hij ontnam hem op deze wijze een strook grond van 15 centimeter over een lengte van 7½ Meter.) Op grond nu hiervan vorderde deze, dat hij die de schutting had gebouwd zou worden veroordeeld, om binnen vier en twintig uren na de beteekening van het te wijzen

(1). 11 Nov. 1879, P. v. Just. Bijbl. 1880 No. 30.

vonnis alle door hem in en op den door den eischer bezeten grond aangebrachte werken daaruit en daarvan te verwijderen en alles in den staat te herstellen, waarin zich die grond bevond vóór de stoornis in het bezit, en alzoo den eischer in dat bezit te handhaven.

Wij zullen nu daarlaten de vraag, of op grond der gestelde feiten eene actie tot handhaving in het bezit had moeten ingesteld worden. Immers hier staat volgens den eischer vast, dat hij een gedeelte van zijn land heeft verloren. Men zoude kunnen vragen, of hier dan niet had moeten zijn ingesteld de vordering van art. 618 B. W., d. i. die tot herstelling en handhaving. »Indien de bezitter »van een erf of van een gebouw daarvan het bezit zonder »geweld verloren heeft, kan hij tegen den houder eene »rechtsvordering aanvangen, strekkende om in het bezit »hersteld en gehandhaafd te worden."

Onze wetgever heeft speciaal met name genoemd, (iets wat hij elders nalaat), welke vorderingen in ieder bijzonder geval ingesteld moeten worden. Waar het bezit is ontnomen, kan derhalve niet de rechtsvordering van art. 606 B. W. worden ingesteld, daar hier geen stoornis is maar ontneming van bezit heeft plaats gehad. Men kan ook niet in dier voege redeneeren, dat, aangezien elke ontneming van het bezit, van zelf is een stoornis, men in

het eerste geval de keuze heeft tusschen de actie van art. 606 en die van art. 618 B. W. Of zoude men willen beweren, dat art. 618 B. W. alleen van toepassing is, waar men het bezit van het geheel verloren heeft en zulks met het oog op den letterlijken inhoud van het artikel en dat hij, die een gedeelte heeft verloren is gestoord in het bezit van het geheel. Ook deze onderscheiding is vreemd aan de wet.

Intusschen het ligt niet in mijn plan de vraag te beantwoorden, of de eischer in deze zaak met juistheid gekozen heeft tusschen de bezit acties (artt. 606, 618, 619); ik wensch allen het in deze gewezen vonnis der rechtbank te bespreken.

De rechtbank toch verklaart den eischer op een geheel anderen grond niet ontvankelijk in zijn vordering.

De rechtbank overweegt:

»Dat de eischer zijn vordering grondt op art. 606 B. W., en dat, volgens dit artikel, de rechtsvordering tot handhaving van het bezit plaats heeft, indien iemand is in het bezit van een stuk land of erf, van een huis of gebouw, van een zakelijk recht of van een algemeenheid van roerende zaken;

»Dat uit de bewoordingen van deze bepaling volgt, dat de wetgever, bij de aanwijzing van de gevallen, waarin

de vordering tot handhaving van het bezit kan worden ingesteld, op het oog heeft gehad een totaliteit, waarover het bezit zich uitstrekt, en waarvan stoornis in het bezit moet hebben plaats gehad;

»Dat deze opvatting niet alleen wordt bevestigd door de bepaling van art. 611, maar ook door die van art. 618 B. W., volgens welk artikel de vordering tot herstel en handhaving plaats heeft, indien de bezitter van een erf of van een gebouw het bezit daarvan zonder geweld verloren heeft;

»Dat nu de gedaagde, volgens de voorstelling van den eischer, zijne schutting, dienende tot afscheiding van de belendende perceelen, heeft verplaatst, en op en in den daardoor verkregen grond, die in zijn bezit was, ontgravingen en heiwerk heeft laten doen, terwijl hij vervolgens in de op deze wijze wederrechtelijk verkregen ruimte, en dus ook in en op den grond in zijn bezit, fundeeringen heeft doen metselen en een zijmuur optrekken, en wel met dien verstande, dat hij hem over een lengte van 7½ Meter vijftien centimeters grond ontnomen heeft;

»Dat er derhalve geen sprake is van stoornis in het bezit van een stuk lands of erf in zijn geheel, maar van een gedeelte daarvan, niet breeder dan 15 centimeters

over 7½ Meter, zoodat de handelingen van den gedaagde, aangenomen dat het bewijs van de onrechtmatigheid er van geleverd was, wel aanleiding zouden kunnen geven òf tot de vordering van art. 629 B. W., òf tot schadevergoeding, maar in geen geval tot de ingestelde vordering, vermits daarvoor een hoofdvereischte ontbreekt;

»Dat de vordering mitsdien, met het oog op de gestelde feiten, geen steun vindt in de wet;"— enz.

Volgens de Amsterdamsche rechtbank is dus hij, wien slechts een gedeelte van den door hem bezeten grond ontnomen is, er slecht aan toe. Hij heeft geen bezit-actie en zal zich moeten redden met de Rei Vindicatio of met een vordering tot schadevergoeding.

Dit stelsel komt mij allezins onjuist voor.

Eerstens toch vind ik in art. 606 B. W. nergens aanleiding tot de gemaakte onderscheiding tusschen een geheel en een gedeelte.

De onjuistheid zal daarenboven aanstonds blijken wanneer wij ons afvragen: wat is stoornis in het bezit? »Het komt mij voor, zegt mr. C. W. Opzoomer (*a*), dat op die vraag dit antwoord moet worden gegeven: ik stoor u in het bezit eener zaak, wanneer ik door mijne onrechtmatige daad u geheel of ten deele, in grootere of

(*a*). Het Burg. Wetb. verklaard dl. III bl. 144. (2 druk 1876).

kleinere mate, belemmer in het physieke bestanddeel van uw bezit, in uwe physieke heerschappij over die zaak." (*a*)

Wanneer ik nu, gelijk hier het geval is geweest, u in de onmogelijkheid stel om uwe physieke heerschappij uit te oefenen over een gedeelte van het door u bezeten land, dan vloeit daaruit toch van zelf voort, dat ge ook over het geheel niet meer de physieke heerschappij uitoefent, gelijk dit vroeger het geval was, namelijk voordat de stoornis had plaats gehad.

In welk opzicht art. 611 B. W. de leer der Amsterdamsche rechtbank zou kunnen bevestigen, is moeielijk te begrijpen. Dit artikel spreekt van roerende lichamelijke zaken en luidt: »Roerende lichamelijke zaken kunnen geen onderwerp uitmaken, van eene rechtsvordering tot handhaving in derzelver bezit, behoudens de slotbepaling van art. 606."

Hierin nu is evenmin van eene onderscheiding tusschen een geheel en gedeelten sprake; of wil de rechtbank die wellicht daarin zien, dat bij eene algemeenheid van roe-

---

[*a*]. Niet anders Mr. A. De Pinto. Handl. B. W. 1875 § 364. »Maar wat is nu »stoornis? Stoornis is iedere daad, waardoor men den bezitter werkelijk en fei»telijk in zijn bezit hindert en belemmert, of in het vrij en rustig genot daarvan »beperkt, zonder dat nogtans daardoor het feitelijk bezit geheel verloren gaat."

Mr. Diephuis, Handb. Ned. Burg. R. II 1877 blz. 258: »eene daad, die in eene feitelijke aanranding of belemmering van zijn bezit kan bestaan.

rende zaken wèl, bij eene enkele roerende zaak geene vordering tot handhaving in het bezit is toegelaten?

Maar men zal toch niet zeggen, dat een enkele roerende zaak een deel is van eene algemeenheid van roerende zaken, gelijk een gedeelte van het erf zulks is van het geheel. Het is juist tegen de leer der rechtbank dat dit artikel bewijst, want ten aanzien van onroerende zaken heeft de wet geen enkele onderscheiding gemaakt doch wel ten aanzien van roerende.

En dan art. 618 B. W. ? Wat zou dit voor de leer bewijzen ? Het spreekt van hem, die het bezit van een erf of een gebouw verloren heeft. Het verleent hem de actie tot herstelling en handhaving in het bezit, doch bepaalt volstrekt niet dat het bezit van het geheele erf of het geheele gebouw moet zijn verloren om in die actie ontvankelijk te zijn. Ook een gedeelte van een erf, is een erf en een gedeelte van een gebouw is een gebouw. Ook hem, die het bezit van een gedeelte van een erf of van een gebouw heeft verloren, staat de actie tot herstelling en handhaving ten dienste.

Geen wonder dan ook dat de Hooge Raad, bij arrest d.d. 13 April 1880 (*a*) het boven gemelde vonnis der Amsterdamsche rechtbank vernietigde.

(*a*) Paleis van Justitie, Bijblad 1880 no. 32.

»De Hooge Raad der Nederlanden, enz.

»O., dat de rechtbank, den eischer in die vordering niet ontvankelijk verklarende, daarbij heeft overwogen, dat uit de woorden van art. 606 Burg. Wetb. volgt, dat de wetgever, bij de aanwijzing der gevallen, waarin de vordering tot handhaving in het bezit kan worden ingesteld, op het oog heeft gehad een totaliteit, waarover het bezit zich uitstrekt en waarvan stoornis in het bezit moet hebben plaats gehad ; dat deze opvatting bevestigd wordt door de artt. 612 en 618 B. W., en dat, vermits de gedaagde, volgens de voorstelling van den eischer, de schutting verplaatst, de ontgravingen en het heiwerk heeft laten doen, de fundeeringen metselen en den zijmuur optrekken, zoodat hij den eischer over een lengte van 7½ Meter 15 centimeters grond ontnomen heeft, er derhalve geen sprake is van stoornis in het bezit van een stuk land of erf in zijn geheel, maar van een gedeelte daarvan, zoodat de handelingen van den gedaagde wel aanleiding zouden kunnen geven tot de vordering van art. 629 Burg. Wetb. of tot schadevergoeding, maar de ingestelde vordering, met het oog op de gestelde feiten, geen steun vindt in de wet;

»O., dat de voormelde beslissing der rechtbank alzoo rust op de juridieke stelling, dat stoornis in het bezit van

een gedeelte van een stuk land of erf niet is een stoornis, die aanleiding kan geven tot handhaving in het bezit van dat land of erf in zijn geheel, en dat die beslissing bijgevolg niet is feitelijk, zooals de verweerder beweert, maar een rechtskundige beslissing;

»O., dat zij als zoodanig in strijd is met art. 606 Burg. Wetb., volgens welk artikel ieder, die in het bezit van een stuk land of erf wordt gestoord, kan vorderen in dat bezit te worden gehandhaafd, zonder dat daarbij wordt onderscheiden, of de gepleegde stoornis den bezeten grond in zijn geheel of maar voor een gedeelte betreft, wat ook inderdaad geen onderscheid kan maken, daar ook in het laatste geval de bezitter in het genot en gebruik van den grond in zijn ganschen omvang, of zooals hij dit te voren had, wordt belemmerd, hij dus wordt gestoord in zijn bezit van den grond in zijn geheel;

»O., dat mitsdien de eischer, stellende dat de verweerder een gedeelte van den door hem bezeten grond had ingenomen, wat ook de rechtbank noemt een stoornis in het bezit, allezins bevoegd was te vorderen om in het door hem beweerd bezit te worden gehandhaafd;

»O., dat de rechtbank derhalve door haar beperkende uitlegging van art. 606 B. W., welke evenmin steun vindt in de daarbij aangehaalde artt. 611 en 618 B. W., eerst-

gemeld artikel heeft geschonden, zoodat het voorgestelde middel is gegrond en het beklaagde vonnis moet worden vernietigd;

»Vernietigt het vonnis etc."

Door dit arrest wordt alzoo beslist: dat om de vordering tot handhaving in het bezit te kunnen instellen, het voldoende is, dat men gestoord zij in het bezit van een gedeelte van het bezeten goed.

Ieder partij behoort haar eigen Advocaat te bekostigen!

»Je crois que la moitié de ce que nous pouvons »être, dépend de ce qui nous entoure. Nous ne »sortons pas tous nos effets si l'extérieur ne nous »aide. Aux esprits les plus fermes et les plus vail»lants il faut un certain encouragement pour don»ner tout ce qu'ils sont."

EDOUARD PICARD. Paradoxe sur l'avocat. 1879. Blz. 33.

De vraag, voor wiens rekening de proceskosten behooren te komen, heeft in den laatsten tijd hier te lande veler aandacht getrokken. Jurist en leek beijverden zich hun meening te doen hooren; Vooral echter was het de nieuwe procureurs-wet, (1) die de pennen scherpte. Het zijn de pia vota van advocaten, procureurs en partijen tevens, die de zaak gaande houden. Ofschoon de meening door mij in dezen voorgestaan, volstrekt niet nieuw genoemd mag worden, geloof ik haar toch zoozeer in overeenstemming met den aard der zaken en zoo billijk tevens, dat ik haar veilig verdedigen durf.

Uit te weiden over wat was, ligt niet in mijn plan. Mijn meening voor de toekomst, ik geef haar voor wat

[1] Vastgesteld 23 April 1879. Stbl. no. 75.

zij is, na eerst wat thans als regel geldt te hebben getoetst aan de eischen van billijkheid en recht.

Tegenwoordig dan moeten de procureurs, onmiddelijk nadat de zaak bepleit is en het Openbaar Ministerie conclusie heeft genomen, de rekening der kosten aan den rechter overleggen. Wordt hieraan geen gevolg gegeven, dan worden de kosten berekend uitsluitend volgens de begrooting des Rechters. Art. 57 R. V. bepaalt, dat de in het ongelijk gestelde partij alleen de salarissen en verschotten van den procureur der tegenpartij behoeft te betalen, wanneer alleen een procureur werkzaam is geweest. Zijn er echter procureur en advocaat in de zaak geinteresseerd, dan krijgen zij te zamen nooit meer dan, wanneer alleen een procureur er in betrokken geweest was. (1)

Dit beginsel nu is naar mijn bescheiden meening deels juist, deels onjuist. Het eerste voor zooverre de in het

---

(1) Er waren er die bij de discussie in 1879 de welwillendheid zóóver uitstrekten, dat zij advocaten, procureurs en advocaat-procureurs met den liefelijken naam van regtsbedienden bestempelden." W. v. h. R. No 4526.

In dit zelfde nummer komt voor eene »oorlogsverklaring aan de procureurswet" naar aanleiding van het bekende Themis-artikel. [Aug. 1880] van mr. Eijssell. Het artikel is te groot om het in extenso over te nemen; genoegzaam wordt het reeds gekenmerkt door het opschrift van Loysel:

»Il ne faut plus espérer que la dignité, l'honneur qui a été jadis en l'ordre »des advocats y demeure, au moins tant que ce beau réglément durera.»

ongelijk gestelde partij de procureurs kosten moet voldoen, het andere voorzooverre men haar de verplichting oplegt ook den advocaat der winnende partij te betalen.

Gaat men beide betrekkingen na, het procuraat en de advocatuur, dan ontwaart men in den procureur een noodzakelijk element; den advocaat daarentegen ziet men slechts als vrijwillig bijgeroepen optreden.

De procureur is de noodzakelijke vertegenwoordiger der gedingvoerende partijen. — Waar geen procureur verschijnt, geen partij (1) behoudens enkele uitzonderingen. Het ter rolle doen brengen der zaak, de instructie van het proces, het nauwlettende in achtnemen der vormen, dat alles is den procureur toevertrouwd. De partij zal ten zijnent woonplaats kiezen. De stukken worden gewisseld tusschen procureurs. Wat hij doet wordt beschouwd als door de partij zelve gedaan.

Hoe geheel anders de advocaat! Ik zal niet terug gaan tot Cicero, die hem noemt: »totius civitatis oraculum," maar geloof toch met Mr. van Boneval Faure. (2) te mogen zeggen: de advocaat is de rechtsgeleerde raadsman zijner medeburgers, de verdediger der beschuldigden en der gedingvoerende partijen." Wil Feuerbach (3)

(1) cf. Artt. 133 § 1; 135 § 3. R.V.
(2) Het Nederl. Burg. Proces Recht I. 166.
(3) Ueber die Gerichtsverfassung Frankreichs. Suisse 1825 blz. 163.

de werkzaamheden der procureurs »mehr als mechanischer Handwerkdienst" beschouwd zien, aanstonds laat hij daarop volgen: »(aber) das Geschäft der Advocaten, welche als Rechtsgelehrte mit den Waffen der Wissenschaft und durch die Macht der Beredsamkeit die Rechte der Partheijen durchzufechten berufen sind, als eine edle, freie Kunst."

Is men eens besloten tot procedeeren, dan is men verplicht zich procureurs-dienst te verzekeren. Deze kosten zijn noodzakelijk; ik acht ze billijk. Het zou niet opgaan, zoo lees ik bij van den Honert (1) partijen »toe te laten »tot de instructie, of veeleer voor deze instructie »niet meer te vorderen menschen van ondervinding, aan »het toezicht van den regter onderworpen, dit is het daar»stellen eener algeheele verwarring, daar, waar naar den »aard der zaken, de vorm kan en somwijlen het onder»werp der zaak moet doen vervallen."

Van de verplichting om bij een advocaat aan te kloppen kan ik echter nergens spoor of teeken vinden. Integendeel, art. 20 W. v. Rechtsvorder: zegt met evenveel woorden: »de partijen mogen haar eigene zaak bepleiten."

Heeft partij een procureur en acht ze zich zelf niet,

---

[1] Handb. voor de Burgerl. Rechtsv. Amsterdam 1839 blz. 175.

of liever een ander beter in staat voor haar het woord te voeren, haar recht voor te staan, welnu, zij wende zich tot hem, en de bijgeroepene, de advocaat trede voor haar op. Doordat nu de rechtsgeleerde in den regel beter het woord doen, beter het recht voorstaan zal dan de leek, is zijn dienst te vragen eene gewoonte geworden.

Doch het vragen van rechtsgeleerden bijstand, het verdedigen zooals het is, is en blijft een vrijwillige daad, het geldt de vragende partij alleen. (Reeds Paulus leerde: Consilium habuisse non nocet!) (1) Deze toch behoeft den gegeven raad niet op te volgen, de gegeven macht kan zij terug trekken, zij kan zelf haar eigen belangen voorstaan. Zij is slechts afhankelijk voor zooverre ze afhankelijk zijn wil.

De dienst van den procureur dan is noodzakelijk, die van den advocaat vrijwillig.

Vandaar dat ik het beginsel onzer wet, voor zooverre ze de verliezende partij den procureur doet betalen, juist noemde. Wordt men, wellicht zijns ondanks, in een proces gebracht dan is het billijk dat de kosten van het proces aan de onrechtmatig handelende partij toegerekend worden. (2) De kosten van het proces, d. w. z.

---

[1] L. 53 § 1 Dig. de V. S.

[2] Eene begrooting door den rechter schijnt me zelfs allezins wenschelijk.

de noodzakelijke kosten; dat zijn die kosten, welke het geding uit den aard der zaak met zich sleept, — die zonder welke het geding niet aanhangig gemaakt, niet gevoerd worden, geen geding zijn kan.

Uit de paralel getrokken tusschen het procuraat en de advocatuur blijkt genoegzaam, dat de rekening van den advocaat is eene particuliere zaak van hem, die de hulp heeft ingeroepen, den bijstand gevraagd. Zoo ook wordt het begrepen in België en in Frankrijk. Het bijroepen van twee of meer advocaten voor belangrijke zaken is daar even gewoon, als hier het assistentie vragen van twee of meer medic: doctoren of professoren bij een zware zieke.

Vanwaar het recht om de verliezende partij ook die kosten te laten voldoen, waartoe zij niet heeft gedwongen, welke alleen door vrijen wil van haar tegenpartij zijn veroorzaakt geworden?

Met eene redeneering op grond van art. 1401 B. W., komt men naar mijne meening niet verder. »Het is niet twijfelachtig, zegt Mr. Van Boneval Faure, dat onze wetgever den algemeenen regel van art. 1401 B. W. tot grondslag gelegd heeft ter beslissing van de vraag, wie de kosten van het proces moet dragen. Dit was trouwens bij het maken der wet eene recepta sententia. Men

meende, dat zij rechtvaardiging vond in het R. R. ..... Tegenwoordig is men vrij algemeen teruggekomen van de meening als zoude deze leer van Weber in het Rom. R. steun vinden, doch al leerde het R. R., dat de veroordeeling der in 't ongelijk gestelde partij in de kosten het gevolg moest zijn van eene door het in 't ongelijk stellend vonnis bewezen onrechtmatige daad, die leer ware er niet door gerechtvaardigd. Want al wil men het res judicata pro veritate habetur, geen fictie, geen noodleugen noemen, omdat ook inderdaad het vonnis naar waarheid recht kan spreken en men zelfs moet aannemen, dat dit in den regel geschiedt, toch blijft het tegenovergestelde mogelijk en is de waarheid die het vonnis uitspreekt, nooit anders dan formeele waarheid. Bovendien is de fictie of de spreuk ook volstrekt niet uitgevonden, om daarmede uit te drukken, dat de in 't ongelijk gestelde tegen de waarheid en tegen het recht handelde door het proces aan te vangen of daarop in te gaan.

Al blijft het noodzakelijk om, met het oog op bepaalde gevolgen, de formeele waarheid van het vonnis aan te nemen, even zeker blijft het, dat des niettemin de in het ongelijk gestelde partij het voeren van het proces wel kan rechtvaardigen en haar geen onrechtmatige

daad kan worden ten laste gelegd, als zij over de feiten in eene dwaling verkeerde, waarin de tegenpartij haar gebracht of gehouden heeft, ofwel wanneer zij over het recht verstand der wet, in het recht dwaalde en de aanleiding tot die dwaling door verschil van jurisprudentie of doctrine of door met het oog op het proces ingewonnen adviezen van rechtsgeleerden, welke de rechter echter niet volgde, gerechtvaardigd wordt."

De vrees, dat een rijk en vermogend eigenaar, ten einde een hoekske land of een belendend huisje machtig te worden, zijn buurman door aanhoudende processen kwellen zal, is meer leus dan waarheid.

Elk stelsel daarenboven heeft zijn schaduwzijde.

Meer nog. Laat men de verliezende partij den advocaat der beide partijen betalen dan grijpt men in in het wezen der advocatuur. Men miskent haar verdiensten. (1) Zoolang deze toestand voortduurt is controle van de Rechtbank noodzakelijk. De door de wet gestelde ver-

---

[1] »Omdat de advocaat-procureur een nobile officium uitoefent en zich de gratis-zaken met een nobel gemoed getroost, wordt hij op ignobele wijze bejegend en worden zijne diensten in den regel veel lager vergolden, dan in evenredigheid staat tot het bedrag, dat hij moet voldoen om andere in prijs gestegen en steeds in prijs stijgende maatschappelijke diensten, te vergoeden.»

W. v. h. R. no. 4526.

eischten (Dr. juris etc.), het reglement van orde zijn niet voldoende! Doch waarom niet? De medic: doctor is vrij in het berekenen zijner diensten, en toch daarover wordt nooit geklaagd. Stel, dat een geneesheer al eens te hooge eischen heeft, welnu dan dient de zaak voor den rechter gelijk elk andere. Is dezelfde weg voor het berekenen der op vrijwillige aanvrage, vrijwillig gepraesteerde advocaten-dienst niet mogelijk? Ik verklaar niet in te zien, waarom niet.

Laat men elke partij haar eigen kosten betalen, dan zal de rechter van dat hatelijk controleeren en bepalen verlost worden. De sympathie tusschen balie en rechtbank zal er waarlijk niet door verminderen!

Maar ook de advocaat zal beter zijn, omdat hij weten zal, dat men niet meer »op iederen post zal beknibbelen wat en zooveel men maar kan" (woorden van het W. v. h. R.); dat men zijn nota niet meer te beschouwen zal hebben, als een timmermans-rekening. Welke partij toch vindt haar niet te hoog?

De advocaat werkt voor zijn client en deze zal zijn vrij gekozen diensten, zijn kunde, zijn talenten weten te waardeeren, naar billijkheid te schatten. Hij zal arbeiden, overtuigd van de plichten, door zijn edel beroep hem opgelegd, trots als hij is tot de edele orde te behooren,

»Et pour l'avocat quelle dignité! Comme il apparaît, orné de sa parole, tel qu'un bon artisan qui, incertain de l'issue de l'œuvre pour laquelle il se présente, sait que se sera grâce aux coups qu'il du battre sur l'enclume du procès, que celui-ci prendra la forme que le bon droit réclame. Vainqueur ou vaincu dans cette lutte pacifique, il se retirera satisfait, car il aura la conviction d'avoir accompli une fonction." [1]

Het zal ook beter zijn voor den client zelf. Naar men zegt toch, rekent een advocaat liever zijn tegenpartij dan zijn eigen client!

Een en ander wettigt naar mijn bescheiden meening de stelling: Iedere partij behoort haar eigen advocaat te bekostigen.

Zoo deze woorden eens wet worden verklaard zullen de vota worden vervuld van hen allen, die de advocatuur uit de thans zoo knellende boeien verlost, vrij en luisterrijk, wars van controle als edel beroep in Nederland wenschen gehandhaafd te zien.

---

(1) Picard l. c. pag. 25.

Poging met ondeugdelijk middel of met ondeugdelijk object is de jure constituto niet strafbaar en dient het ook de jure constituendo niet gesteld te worden.

Cogitationis poenam nemo patitur.
Ulpianus l. 18 Dig. de poenis.

De misdadige wil wordt niet gestraft. Zoolang de wil zich niet door daden geopenbaard heeft, behoort hij niet tot het gebied van het Recht. Eerst dan behoort hij tot het domein van het Recht [in casu het strafrecht] wanneer uitingen van dien wil hebben plaats gehad, daden zijn geschied, die voor derden schadelijk of gevaarlijk zijn. Derhalve het voornemen om een misdrijf te plegen is niet strafbaar, maar tusschen dat voornemen en de uitvoering van het misdrijf ligt een ruim veld.

Behoort hetgeen daartusschen ligt strafbaar te zijn? Dit hangt alweder daarvan af, of hetgeen daartusschen ligt al dan niet schadelijk of gevaarlijk voor derden kan zijn. Voorbereidende handelingen zijn dit niet, omdat zij niet rechtstreeks in een noodzakelijk verband met de uit-

voering staan. Daar zijn voorbereidende handelingen die strafbaar zijn gesteld, maar dan niet als begin van uitvoering van het misdrijf, maar omdat men die als op zich zelf staande misdrijven beschouwt [Delicta sui generis.] Zoodra echter de uitvoering van het misdrijf zelf begonnen is, wordt het de vraag of het gevaar voor derden zoo groot is, dat reeds dat begin van uitvoering strafbaar moet worden gesteld. Algemeen nu neemt men aan, dat dit dan het geval is, wanneer de uitingen van den wil zoover gevorderd zijn, dat het niet slagen van het misdrijf slechts het gevolg is van omstandigheden, van des daders wil onafhankelijk.

Uitgaande van deze beginselen, wensch ik de hierboven staande stelling te behandelen.

De quaestie is door verschillende schrijvers verschillend beantwoord. Zoo vinden wij bijv. in het werk van Geib [1] een aantal schrijvers vermeld, die deze vraag beantwoorden met het oog op de volgende woorden in de C. C. C., [2] welke woorden intusschen tot verschillende uitlegging aanleiding hebben gegeven.

---

[1] Lehrbuch des Deutschen Strafrechtes van Dr. Gustav Geib.—Leipzig.

[2] Over de Constitutio Criminales Carolina en haar ontwerper Freiherr van Schwarzenberg und Hohenlandsbergen, zie men eene korte doch degelijke beschouwing in Berner's Lehrbuch des Deutschen Strafrechtes. 1881 Leipzig §§ 49 en 50 blz. 60—65.

»So sich jemandt eijner missettatt mit etlichen Schein-
»lichen [in tegenstelling van den wil] wercken, die zu
»volnbringung der missettatt dienstlich sein mögen, un-
»dersteht. . . . . ."

Afgescheiden echter hiervan brengt Dr. Geib de stelsels der verschillende door hem genoemde schrijvers terug tot zeven, welke ik nuttig acht hier mede te deelen:

I. Die objectieve Ungefährlichkeit der Versuchshandlungen ist durchaus gleichgültig — weder die Untauglichkeit des Objects noch die Untauglichkeit der gebrauchten Mittel hat auf die Strafbarkeit des Versuchs . . . . . irgend einen Einfluss. —

II. An und fur sich betrachtet erscheint die objectieve Ungefährlichkeit der Versuchshandlungen ohne irgend einen Einfluss, nach den positiven Bestimmung der Carolina aber wird allerdings sowohl durch Untauglichkeit des Objects als durch die Untauglichkeit der gebrauchten Mittel die Strafbarkeit des Versuchs aufgehoben.

III. Sowohl die Untauglichkeit des Objects als die Untauglichkeit der gebrauchten Mittel ist wenigstens ein Strafmilderungsgrund wenn auch keines wegs ein Strafaufhebungsgrund.

IV. Untauglichkeit der gebrauchten Mittel ist wirkli-

cher Strafaufhebungsgrund oder jedenfalls Strafmilderungsgrund, Untauglichkeit des Objects ist ohne Einfluss.

V. Untauglichkeit des Objects ist Strafaufhebungsgrund, Untauglichkeit der gebrauchten Mittel ist ohne Einfluss, höchtens Strafmilderungsgrund.

VI. Objective Ungefährlichkeit der Versuchshandlungen hebt überall, sowoll bei Untauglichkeit des Objects als bei Untauglichkeit der gebrauchten Mittel, und zwar unter der letzten Voraussetzung selbtst ohne Unterscheidung zwischen absoluter und relativer Untauglichkeit, die Strafe des Versuchs auf.

VII. . . . . Die Untauglichkeit des Objects [ist] überall ein wirklicher Strafaufhebungsgrund; hinsichtlich der Untauglichkeit der gebrauchten Mittel ist zwischen absoluter und blos relativer Untauglichkeit zu unterscheiden; jene erscheint als Strafaufhebungsgrund, diese wenigstens als Strafmilderungsgrund.

Welke dezer stelsels is nu het juiste? Naar mijne meening, behoort zoowel de poging met ondeugdelijke middelen, als die met ondeugdelijk object, jure constituendo niet strafbaar te zijn en wordt zij jure constituto inderdaad niet met straf bedreigd.

A. De jure constituendo. — Waar geen gevaar mogelijk, dus geen nadeel denkbaar is, valt de ratio legis

weg. Het misdadige voornemen alleen toch wordt nooit strafbaar (1) gesteld, en een gevaarlijke handeling is niet aanwezig. Hetzij men een ondeugdelijk middel aanwende, — hetzij het misdrijf een object misse, — hetzij men met een absolute of relatieve ondeugdelijkheid te maken hebbe, — waar men bijv. iemand vergiftigen wil met suiker (absoluut ondeugdelijk middel) is er evenmin mogelijkheid van gevaar, als waar men te weinig arsenicum aanwendt. (Relatief ondeugdelijk middel). — Waar men een moord wil plegen op een lijk (absoluut ondeugdelijk object), bestaat er evenmin mogelijkheid voor, als waar men een dolk richt op een gepantserde persoon. (Relatief ondeugdelijk object.)

De schrijvers, die onderscheid willen tusschen absolute en relatieve ondeugdelijkheid, bewijzen door hun eigen redeneering de ondeugdelijkheid hunner argumenten. Het is hun onmogelijk de grenzen te trekken tusschen beide, en i. p. v. dat, willen ze met de taak der onderscheiding den Rechter belasten. Zoo b. v. Berner »Zwischen den augenscheinlich absolut untauglichen und den ebenso augenscheinlich nur relativ untauglichen Objecten und Mitteln liegt abermals ein weites Gebiet zweifelhafter

(1) Anders in foro conscientiae, doch de internis non judicat praetor!

Fälle. Eine Theorie, welche hier allgemeine Sätze aufstellen will, verkennt die Grenzen, die zwischen Ihr und dem richterlichen Ermessen aufgerichtet sind."

Een zeer gemakkelijke wijze om zich van de zaak af te helpen!

Waar echter de rechter gaat beproeven om aan dit advies gehoor te geven, tref ik de allerzonderlingste redeneeringen aan, gelijk Berner zelf erkent en gelijk ik straks de gelegenheid zal hebben op te merken, bij bespreking van twee arresten van den Hoogen Raad der Nederlanden.

B. De jure constituto. — Tot strafbare poging stellen de nieuwere wetboeken (zoo ook de C. P. en ons Strafwetboek) den eisch, dat er begin van uitvoering aanwezig zij. Elk begin van uitvoering nu is hier steeds onmogelijk.

Zeer terecht, zegt dan ook Berner (1) »Das auszuführen unmöglich ist kann man auch nicht auszuführen anfangen."

Door deze m. i. zeer juiste opvatting geleid, ontsloeg dan ook het Hof van Gelderland zeer te recht van rechtsvervolging iemand, die visch wilde stelen uit vischfuiken, waarin zich geen visch bevond.

[1] l. c.

Op allerzonderlingste gronden, vernietigde de Hooge Raad, bij arr. 23 Dec. 1864 W. v. h. R. No. 2663, — dit arrest van bovengenoemd Hof. De H. R. overwoog, dat de poging mislukt was en haar uitwerking had gemist door de toevallige en van den wil des daders onafhankelijke omstandigheid, dat er zich op dat tijdstip geen visch in de fuiken bevond.

Had de H. R. met hetzelfde recht niet kunnen overwegen dat iemand, die een degen in een lijk had gestoken. een poging tot moord had begaan op grond, dat de moord alleen niet gelukt was tengevolge der van den wil des daders onafhankelijke omstandigheid, dat de man reeds dood was ?

Op dergelijke inderdaad zonderlinge gronden werd door de H. R. een arrest van het Provinciaal Gerechtshof in Utrecht vernietigd, waarbij twee beschuldigden waren ontslagen van rechtsvervolging, wegens het feit dat zij een offerbus hadden opengebroken, waarin zich geen geld bevond.

Overwegende, zegt het arrest 20 Dec. 1870 — (cf. W. v. h. R. No. 3281) — dat de voldoening van de voorgenomen daad niet was onmogelijk, vermits het niet alleen mogelijk maar zelfs waarschijnlijk was, dat er geld in de offerbus

aanwezig zoude zijn; in welk geval, waren de daders niet gestoord, de diefstal zou zijn volvoerd.

De diefstal zou dus zijn volvoerd, niet als er werkelijk geld in de offerbus ware geweest, maar als de waarschijnlijkheid daarvoor had bestaan.

Wat men echter in gebreke is gebleven te motiveeren is, dat men kan aanvangen iets te stelen, wat er niet is!

Stellingen.

STELLINGEN.

I.

Ten onrechte wordt beweerd, (Tijdschrift voor het Notarisambt V. 1 blz. 77—91) dat de erflater het wettelijk erfdeel kan houden buiten de gemeenschap van goederen, waarin de legitimaris getrouwd is.

II.

De legataris heeft geene zakelijke rechtsvordering tot afgifte van het gelegateerde.

III.

Bij de voltrekking van een huwelijk in een bijzonder huis, is toelating van het publiek geen vereischte.

IV.

Bij art. 1223 Burg. Wetb. behoorde de onherroepelijke volmacht van den hypothecairen schuldeischer

ook te zijn uitgestrekt tot de levering van het verbonden goed.

V.

Om de vordering tot handhaving in het bezit te kunnen instellen, is het voldoende, dat men gestoord zij in het bezit van een gedeelte van het bezeten goed.

VI.

Het verdient afkeuring, dat de naam van een vroeger vennoot onder firma, commanditair vennoot geworden, in de firma genoemd blijven kan.

VII.

Een gemeenteraad is niet bevoegd de benoeming van een makelaar te weigeren op grond van het niet bestaan der behoefte aan deze instelling.

VIII.

Het formulier van den eed voor advokaten, voor-

geschreven in art. 5. Regl. III. behoorde te luiden: »Ik zwere (belove) getrouwheid aan den Koning, gehoorzaamheid aan de Grondwet, eerbied voor de rechterlijke autoriteiten en dat ik geene zaak zal aanraden of verdedigen, van wier onrechtvaardigheid ik overtuigd ben."

IX.

Ieder partij behoort haar eigen advokaat te bekostigen.

X.

Art. 345 nieuw. Strafw. bevordert de sluipakkoorden in plaats van die tegen te gaan.

XI.

De Strafwet behoort geen straffeloosheid uit te loven aan hem, die een huwelijk sluit met het slachtoffer zijner zedeloosheid.

XII.

Poging met ondeugdelijk middel of met ondeugdelijk object is de jure constituto niet strafbaar

en dient het ook de jure constituendo niet gesteld te worden.

XIII.

Niets is regeeringstaak, als wat in het openbaar belang uitsluitend of het best door de regeering kan worden verricht.

XIV.

Zeer juist is bij de Grondwet het recht tot oorlogsverklaring aan den Koning opgedragen.

XV.

Een staat, die improductieve buitengewone uitgaven gedaan heeft, doet beter deze te dekken door het sluiten eener leening dan door het heffen eener nieuwe belasting.

XVI.

Rentebelasting is af te keuren.

XVII.

Het is hoogst wenschelijk om het misbruik van sterken drank in ons vaderland tegen te gaan, langs anderen weg dan dien der bloote accijnsheffing.

SNELPERSDRUKKERIJ, J. H. POELL-DE BOOIJ, 'S-BOSCH.